

PARTICULARITĂȚILE DEZVOLTĂRII EXPORTULUI REPUBLICII MOLDOVA

Marica DUMITRAȘCO
dr. în economie, conf. cercet., IIEȘP

During last 10 years the Republic of Moldova has followed a liberal trade regime, inherent to open small economy that has promised to give to the country a number of advantages, primarily due to the prospects for growth in external trade. At present the export-oriented development model, as the basis of sustainable economic development, is widely recommended by international organizations and national experts. In 2012 the Republic of Moldova occupied the 76 place from the 132 countries on the enabling trade index. It means that a complementary set of policies that enable trade is underdeveloped in Republic of Moldova. A special attention in this article is paid the same at the evaluation of performance indicators of export in the EU. Emphasis is placed at the evaluation of technology intensity export of the Republic of Moldova. In what measure it is truly speak about export-oriented economic model at the European market in the case of Republic of Moldova is the subject of this article? The results of study can be used in the process of negotiations on a deep and Comprehensive Free Trade Agreement with EU.

Key words: *export-oriented development model, sustainable economic development, technology intensity export, reexport.*

JEL¹: F13, F15, F17

Introducere

În anul 2011 Republica Moldova a marcat 10 ani de membru al Organizației Mondiale a Comerțului (OMC). Din momentul inițierii aderării și până în prezent țara practică o politică liberală în comerțul exterior, caracteristică economiei deschise a țărilor mici, vizând integrarea țării în comunitatea economică internațională și cea europeană.

Relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova sunt în prezent ghidate de către Acordul de parteneriat și cooperare (1998) și politica europeană de vecinătate în cadrul Planului de acțiune UE-Moldova (2005). Parteneriatul Estic, lansat de Comisia Europeană în Mai 2009, are la bază aceste acorduri și este conceput pentru a aprofunda relațiile bilaterale cu țările partenere, prin consolidarea asocierii politice și apropierea integrării economice.

Aderarea la OMC a Republicii Moldova a condus la consolidarea relațiilor economice cu țările Comunității Europene. Aproape fiecare punct al Acordului de parteneriat și cooperare între Moldova și UE se bazează pe legislația GATT/OMC. Aceasta a contribuit la intensificarea comerțului cu țările UE și bine înțeles va asista la racordarea țării la standarde UE, în contextul pregătirii noului Acord privind instituirea zonei de liber schimb cu UE.

Cu toate acestea în ultimul deceniu Republica Moldova a fost singura țară membru al OMC supusă amendamentul Jackson-Vanik adoptat de Congresul SUA încă în 1974, în perioada Războiului Rece între SUA și URSS. Acesta interzice un tratament preferențial în comerțul cu SUA pentru țările care nu au economii de piață și restricționează libertatea de emigrare și alte drepturi ale omului. Odată cu aderarea la OMC în țara noastră au fost create bazele economiei de piață și sunt puține temeuri pentru tratarea Republicii Moldova conform acestui amendament. În ciuda acestui fapt,

---

¹ Journal of Economic Literature Classification System

În contextul incidenței amendamentului, Republica Moldova se evaluează fiecare an și relații comerciale normale cu Statele Unite sânt acordate țării noastre anual prin derogări prezidențiale de la efectele amendamentului Jackson-Vanik. Așadar relațiile comerciale ale Republicii Moldova cu SUA nu au fost afectate în mare măsură din cauza amendamentului respectiv. Totuși supunerea țării noastre amendamentului Jackson-Vanik nu favorizează imaginii țării și nu încurajează investitorii străini în adoptarea deciziilor în ceea ce privește Republica Moldova.¹

Trebuie de menționat că amendamentul a fost anulat pentru patru state din spațiul CSI: Kârgâzstan, Georgia, Armenia, după aderarea lor la OMC, și Ucraina în perioada de preaderare.

Cele mai importante performanțe ale exportului Republicii Moldova

Dezvoltarea comerțului exterior este parte componentă a strategiei economice generale a Republicii Moldova, care, în totalitate, trebuie să se înscrie în tendințele dezvoltării globale: internaționalizarea crescândă a relațiilor economice mondiale, extinderea comerțului cu mărfuri și servicii, dezvoltarea antreprenoriatului inovativ și comerțului exterior al produselor de intensitate tehnologică. În asemenea condiții, progresul economic al țării depinde de ce în ce mai mult de comerțul exterior.

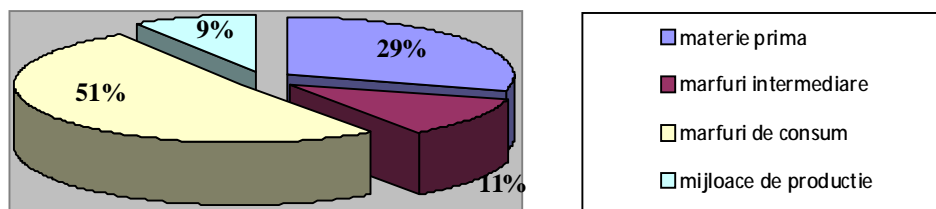
Reglementarea comerțului exterior la nivel național este influențată de anumite tendințe dezechilibrante în actuala economie mondială, cum ar fi criza financiar-economică, intensificarea concurenței pe piața mondială, dezechilibrarea balanțelor de plăți, datoria externă crescândă, instabilitatea economică și politică a țărilor Europei Centrale și de Est.

Este bine cunoscut faptul că exportul, la fel ca și importul, al RM geografic este divizat între țările UE și țările CSI.

În analiza prezentată mai jos ne vom referi la structurile mărfurilor clasificate din alte puncte de vedere, mai puțin prezentate în lucrările analiștilor economici. Vom aborda mai detaliat unele particularități ale exportului Republicii Moldova pe piața UE.

Vom menționa din capul locului că, în baza acordurilor multilaterale și bilaterale încheiate între RM și Ucraina precum și Rusia, s-a creat un regim bilateral de liber schimb (cu unele excepții). De asemenea, comercializarea mărfurilor între Republica Moldova și UE, în principiu, se efectuează în cadrul zonei de liber schimb asimetric. Cum să știe acest regim este acordat unilateral RM din partea UE.

Din analiza structurii grupurilor de mărfuri exportate în a.2011 deducem că în export predomină mărfurile de consum (51%) și materie primă (29%) (figura 1).

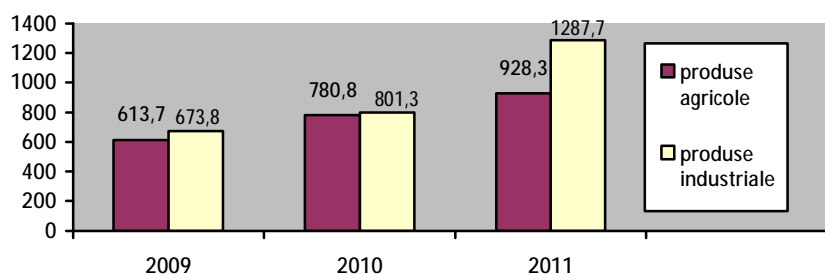
Fig. 1. Structura grupurilor de mărfuri predominante la export, a.2011

Sursa: Calculele autorului conform datelor din baza de date WITS.

¹ Comitetul de Finanțe al Senatului american a aprobat în unanimitate proiectul de lege, care prevede scoaterea Republicii Moldova de sub incidența amendamentului Jackson-Vanik. Proiectul de lege, care stabilește relații permanente comerciale libere cu Republica Moldova, urmează să fie examinat la Congresul american, la pachet cu excluderea aceluiași amendament pentru Federația Rusă, care recent a aderat la OMC.

Totuși, se înregistrează tendința descreșterii mărfurilor de consum în export în ultimii ani. Așadar, în 2011 ponderea mărfurilor de consum a constituit 51%, micșorându-se în comparație cu 2010 (54%) și 2009 (62%). Vom menționa, de asemenea, ponderea relativ mică a mijloacelor de producție, care oricum sunt în creștere treptată față de anul precedent, constituind 6% în 2009, 7% în 2010, precum și 9% în 2011.

Din analiza distribuirii exportului pe grupuri de mărfuri importante observăm că volumul exportului produselor industriale a fost superior volumului produselor agricole pe parcursul perioadei analizate (figura 2).

Fig. 2. Distribuția exportului pe grupuri de mărfuri importante, mil. USD

Sursa: OMC.

Totuși exportul produselor industriale a fost în creștere semnificativă în comparație cu produsele agricole, începând din 2011. Ritmurile de creștere a volumului produselor industriale, de asemenea, au fost mai înalte de cât ale cele produselor agricole. Dacă volumul produselor industriale exportate în 2011 practic s-a dublat în comparație cu anul de criză 2009, exportul produselor agricole s-a majorat în 1,5 ori.

Cu toate acestea, vom sublinia, ponderea insuficientă a produselor de înaltă tehnologie în exportul RM, care în 2011 au atins 112,6 mil USD, constituind doar 5,1% din exportul total. În acest context vom menționa, că rolul exportului a cunoscut o atenție deosebită în literatura economică. S-a demonstrat că acțiunile firmelor inovatoare sunt cu mult mai înalte, în cadrul firmelor ce operează în plan internațional, de cât ale celor care își desfășoară activitatea pe piața internă [6; 1]. În studiile de specialitate recente centrul de gravitate se deplasează spre rolul pozitiv al exportului inovațiilor și productivității prin incrementarea interacțiunii dintre export și investiții inovatoare, care, luate împreună, ridică la un nivel mai înalt productivitatea firmelor exportatoare la ziua de astăzi [11]. Concomitent în literatura economică se subliniază că inovația care implică atât crearea cât și difuzarea produselor, procesărilor și metodelor, constituie o parte critică a creării unor surse nouă pentru o creștere în continuare, deoarece ea ne pune la dispoziție fundamentul industriilor nouă, business-ului și noilor locuri de muncă [7]. Din punctul nostru de vedere, ultimele constatări urmează să fie luate în considerație de țara noastră, care se află în procesul elaborării modelului nou de creștere economică.

În scopul stabilirii nivelului de intensitate tehnologică a exportului RM, a fost utilizată clasificarea Organizației pentru cooperare și dezvoltare economică a industriilor de producere după 4 categorii: înaltă tehnologie, medie-înaltă tehnologie, medie-joasă tehnologie și joasă tehnologie. Această clasificare se bazează pe indicatori (directi sau indirecti) ai intensității tehnologice care reflectă unele aspecte de "tehnologie-producător" sau "utilizator de tehnologie" [4].

Vom menționa că produsele de intensitate tehnologică sunt livrate în principiu piețelor mari ale țărilor vecine, și anume: Rusiei, Ucrainei și României.

Tabelul 1. Exportul produselor de intensitate tehnologică

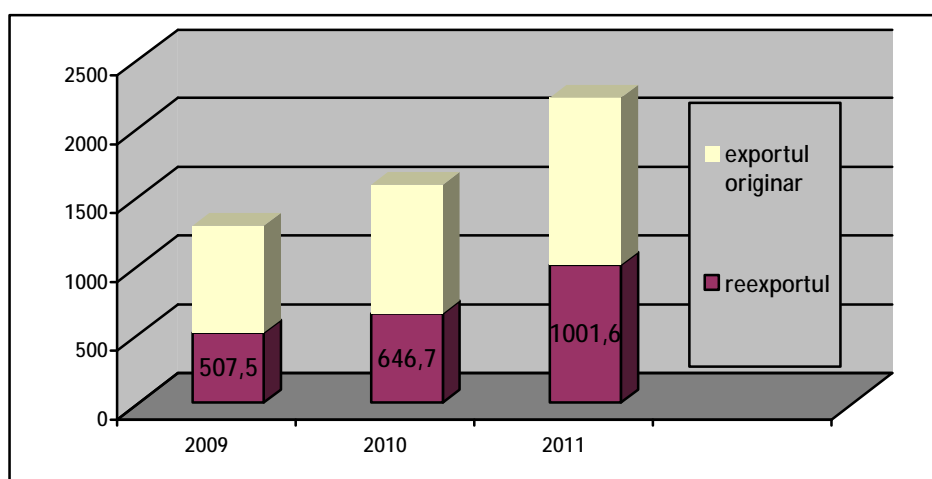
Denumirea poziției, conform nomenclatorului ISIC (revizuit-3)	2010		2011	
	Volumul mărfurilor exportate, mil USD	Ponderea în exportul total al produselor de intensitate tehnologică, %	Volumul mărfurilor reexportate, mil USD	Ponderea în exportul total al produselor de intensitate tehnologică, %
Produse de înaltă tehnologie				
Produse farmaceutice	60,5	5,3	77,4	4,8
<i>Echipeamente de birou, contabilitate și dispozitive de calcul</i>	3,1	0,3	3,6	0,3
Echipeament pentru radio, televiziune și comunicare	6,6	0,6	7,1	0,4
Instrumente medicale, precizie și optice, ceasuri de mână și ceasuri	14,8	1,3	24,5	1,5
Produse de tehnologie medie-înaltă				
Produse chimice, cu excepția produselor farmaceutice	78,3	6,9	125,6	7,8
Dispozitive și echipamente neclasificate în altă parte	61,7	5,4	107,7	6,6
Echipeamente electrice și aparate ne clasificate în altă parte	97,1	8,5	161,2	9,9
Vehicule motorizate, remorci și semiremorci	11,5	1	37	2,3
Echipeamente de cale ferată și echipamente de transport clasificate în altă parte	2,4	0,2	4,9	0,3
Produse de tehnologie medie-joasă				
Cocs, produse petroliere rafinate și combustibil nuclear	7,6	0,6	24	1,5
Produse din cauciuc și plastic	22,6	2,0	50,6	3,1
Alte produse nemetalice	42,7	3,8	54,5	3,4
Metale de bază și produse fabricate din metal	26,3	2,3	48,9	3
Produse de tehnologie joasă				
Produse alimentare, băuturi și tutun	367,8	32,3	427,2	26,3
Textile, produse textile, piele și încălțăminte	320,4	28,2	433,8	26,8
Lemn și produse din lemn și plută	4,7	0,4	9,5	0,6
Celuloză, hârtie, produse din hârtie, poligrafie și edituri	10,2	0,9	22,8	1,4
Total produse de intensitate tehnologică	1138,3	100	1620,3	100

Sursa: Calculele autorului conform datelor din baza de date WITS.

Din tabelul 1 observăm, că în exportul produselor de intensitate tehnologică predomină produsele de joasă tehnologie, constituind peste 55% în 2011, în care sunt incluse produse alimentare, băuturi și tutun, precum și textile, piele și încălțăminte. De asemenea, se atestă o pondere relativ mare a produselor de tehnologie medie-înaltă în exportul produselor de intensitate tehnologică: 22% și 26,9% în 2010 și 2011, respectiv. Ponderea cea mai mică se atestă în cazul produselor de înaltă tehnologie, care includ în principiu produse farmaceutice și instrumente medicale, destinate preponderent pieței Rusiei. E de menționat că circa 27% din exportul RM în 2011 nu cad sub incidența clasificăției menționate și includ în mare măsură materie primă și mărfuri intermediare. Per total avem o explicație și confirmare a faptului predominării, la export, a mărfurilor cu valoarea adăugată scăzută.

Cu toate acestea nu e de neglijat faptul că exportatorii produselor de intensitate tehnologică sunt participanți activi ai competiției internaționale în domeniile de activitate. Comerțul exterior afectează factorii stimulatorii ai firmelor spre activități inovatoare, inclusiv cele de C&D, metode de marketing, dezvoltare a capacităților umane, investiții etc. prin competitivitate și oportunități de export. În condițiile lipsei unor mecanisme eficiente de protecție a concurenței în interiorul țării, cu suportul firmelor participanți activi ai competiției internaționale pot fi preluate, în țară, mecanismele de piață și cultura de antreprenoriat din țările dezvoltate. În literatura de specialitate se evidențiază, de asemenea, și unele aspecte de mare importanță ale dezvoltării firmelor orientate spre export în rezultatul liberalizării comerțului în cadrul blocurilor comerciale prin intermediul scăderii tarifelor vamale, printre care se enumeră și apariția unui număr considerabil de inovații de produse, cât și a unor ritmuri sporite de adaptare a tehnologiilor de producere înalte, creșterea exportului [5]; cât și a cheltuielilor pentru tehnologii nouă în acele ramuri în care s-a produs o scădere considerabilă a tarifelor [3]. Pe lângă acestea, comerțul exterior poate servi drept o magistrală de diseminare a cunoștințelor, indiferent de faptul dacă aceste cunoștințe sunt incluse sau nu în bunuri (importuri) sau introduce prin intermediu investițiilor străine directe (ISD), comerțului de tehnologie, cum ar fi prin obținerea de licență a proprietății intelectuale.

Analizând structura exportului vom evidenția, de asemenea, cota destul de înaltă a reexportului în exportul total al Republicii Moldova (figura 3).

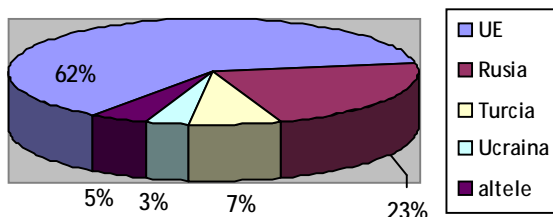

Fig. 3. Distribuția exportului după origine, mil. USD

Sursa: WITS.

Începând cu 2009 ponderea reexportului în export este în creștere continuă: constituind 39% în 2009, atingând 41% în 2010 și 45,2% în 2011, respectiv. În 2011 reexporturile de mărfuri s-au majorat mai mult de 1,5 ori comparativ cu anul 2010 și practic de 2 ori au fost superior volumului realizat în anul 2009.

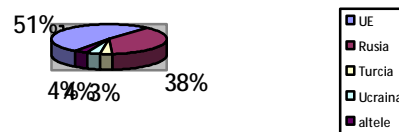
În structura geografică a reexportului Republicii Moldova predomină țările UE, ponderea cărora în 2011 a depășit 50%, fiind în descreștere față de anul precedent (62%) în favoarea pieței Rusiei (figura 4 și figura 5).

Fig. 4: Structura geografică a exportului, 2010

Sursa: Calculele autorului conform datelor din baza de date WITS.

Structura geografică a reexportului, 2011

Fig. 5: Structura geografică a reexportului, 2011

Situația creată este tipică pentru țările vecine, întreprinderile cărora sunt implicate în procese de producere, și care au amplasate în alte țări de obicei, în cele din vecinătate, unele procese din ciclul de producere, de exemplu, cele de prelucrare a materiei prime, unde sunt condiții mai bune pentru desfășurarea business-ului: forța de muncă mai ieftină, tarife mai reduse pentru energia termică etc. Odată cu gradul de apropiere de UE, aceste avantaje vor începe să dispară. Situația creată nu poate fi caracterizată ca una pozitivă deoarece re-exportul nu e parte a procesului de valoare adăugată brută și de impozitare a veniturii întreprinderii.

Din analiza prezentată în secțiunea 1 reiese că RM are legături mai strânse de fabricare a unor mărfuri cu țările EU, decât cu alte țări ale lumii. Așadar din analiza mărfurilor reexportate în UE decidem că majoritatea din ele au fost importate în Republica Moldova sub regimul vamal de perfecționare activă în care mărfurile sunt prelucrate sau transformate, iar apoi exportate din Republica Moldova în UE sub forma de produse compensatorii, în special atunci când este vorba de articole de îmbrăcăminte, textile și alte mărfuri; sau în scopul organizării procesului de producere în baza tehnologiei firme – partenerului străin, de exemplu, în cazul mașinilor, utilajului și echipamentul (tabelul 2).

Tabelul 2. Principalele mărfuri reexportate

Denumirea poziției, conform nomenclatorului GTAP	2009		2010		2011	
	Volumul mărfurilor reexportate, mil USD	Ponderea reexportului în exportul total al poziției, %	Volumul mărfurilor reexportate, mil USD	Ponderea reexportului în exportul total al poziției, %	Volumul mărfurilor reexportate, mil USD	Ponderea reexportului în exportul total al poziției, %
Articole de îmbrăcăminte	169,8	89,7	171,4	88,1	205,5	87,2
Mașini, utilaje și echipamente	108,9	74,9	128,0	73,8	225,8	77,5
Textile	64,3	87,2	70,1	88,1	114,6	89,7
Produse din piele	31	67,8	27,4	58,5	48,8	67,9
Produse din lemn	17	66,1	29,0	71,2	73	81,8
Alte mărfuri industriale	8,2	78,1	7,9	71,8	7,3	75,3
Echipament electronic	4,1	70	6,7	69,1	7,1	64,5
Total principalele mărfuri reexportate	403,3		440,5		682,1	

Sursa: Calculele autorului conform bazei de date WITS.

În acest context vom menționa, că la sfârșitul anului 2009 a fost simplificată procedura de impozitare cu TVA la cota zero a mărfurilor industriei ușoare introduse pe teritoriul vamal al Republicii Moldova în regim vamal de perfecționare activă în cadrul contractelor de prelucrare. De asemenea, legislația în vigoare prevede pentru mărfurile plasate în regim vamal de perfecționare activă atât scutiri de taxa vamală pentru unele

produse cât și de restituire a taxelor vamale achitate, la mărfuri la care se aplică taxa vamală.

Așadar, reexportul constituie aproape 90% din exportul total al articolelor de îmbrăcăminte și de textil, peste 70% de mașini, utilaje și echipamente, precum și de alte mărfuri industriale.

Ponderea principalelor mărfuri reexportate, incluse în tabelul 2, în reexportul total a constituit aproape 70% în ultimii 2 ani.

Vom menționa că în cadrul acordului cu privire la zona de liber schimb în comerț este logic să ne regăsim în expectativa unei lărgiri a colaborării cu țările UE deoarece investigațiile de ultimă oră privind acordurile relative la zonele de liber schimb și eficiența lor au demonstrat că atare acorduri sunt un instrument de importanță majoră pentru aprofundarea formelor de integrare în scopul armonizării instituționale cu partenerii. Această armonizare, la rândul său, va include atât elementele care vor cădea sub incidența exigențelor OMC (cum ar fi: ameliorarea gestionării vamale, practicile achiziționări publice) cât și acele care nu se află în zona OMC (cum sunt: cerințele privind măsurile investiționale, cele regulatorii piețelor de muncă, politica inovațională și altele) [8].

Semnarea acordului privind zona de comerț liber va stimula și armonizarea practicilor inovaționale ale RM cu cele ale țărilor UE, ceea ce va facilita dezvoltarea orientării economiei noastre spre export.

Concluzii

Retehnologizarea economică, ponderea insuficientă a produselor de înaltă tehnologie în exportul RM și exodul masiv al forței de muncă calificate nu permit a concluziona orientarea economiei RM spre export. Totuși fundamentarea modelului nou de creștere economică, orientat spre activități de inovare și promovare a exportului, este vitală pentru economia țării, având în vedere caracterul lor complementar.

Semnarea acordului privind zona de comerț liber cu UE va crea o serie de posibilități propice de dezvoltare a firmelor locale care sunt implicate în comerțul internațional. În același timp, dimensiunile de care firmele beneficiază din difuzarea tehnologiei internaționale în scopul consolidării propriei productivități și activități inovaționale depind, de asemenea, de capacitatea de absorbție a tehnologiilor a firmelor și economiei, cum ar fi nivelul deprinderilor de care dispun forțele de muncă și capacitățile firmei și economiei. Capacitatea de absorbție depinde nu numai de posedarea unor cunoștințe tehnologice de bază, dar, de asemenea, de unele contribuții mai largi, cum sunt gradul de asistență din partea guvernului și climatul de afaceri, stabilitatea politică și macroeconomică, dar și de acțiunile guvernului în scopul depășirii eșecurilor de piață, inclusiv cele ce țin de C&D.

Pentru Republica Moldova este important, că semnarea acordului privind zona de comerț liber cu UE va stimula armonizarea politicii inovaționale ale RM cu cea ale țărilor UE, ceea ce va facilita dezvoltarea modelului economic orientat spre export.

Referințe bibliografice

1. Almedia, Rita and Anna Margarida Fernandens, Openness and Technological Innovations in Developing Countries: Evidence from Firms-Level Surveys, *Journal of Development Studies*, Vol.44, No.5, Routledge, London, 2008
2. Beltramello, A., Koen De Backer, Laurent Moussiégt, The Export Performance of Countries within Global Value Chains (GVCs), *OECD Science, Technology and Industry Working Papers*, 2012/02, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/5k9bh3gv6647-en>
3. Bustos, Paula, Trade Liberalization, Exports, and Technology Upgrading: Evidence on the impact of MERCOSUR on Argentinian Firms, *American Economic Review*, Vol 101, American Economic Association, Pittsburg, 2011

4. Hatzichronoglou, T., Revision of the HighTechnology Sector and Product Classification, OECD Science, Technology and Industry Working Papers,1997/02, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/134337307632>
5. Lileeva, Alla and Trefler Daniel, Improved Access to Foreign Markets Raises Plant-Level Productivity... For Some Plants, Quarterly Journal of Economics, MIT Press, Cambridge, August 2010
6. OECD, Innovation in Firms: A Microeconomic Perspective, ISBN 978-92-64-05620-6, OECD Publishing, Paris, 2009
7. OECD, Ministerial Report on the OECD Innovation Strategy: Fostering Innovation to Strengthen Growth and Address Global and Social Challenges – Executive Summary, internal document, OECD, Paris, 2010
8. Pravin Krishna, Preferential Trade Agreements and Multilateral Trade System, Johns Hopkins University and NBER, Draft Version: August 30, 2011
9. Johns Hopkins University
10. ROBERT Z. LAWRENCE, MARGARETA DRZENIEK HANOUS, AND SEAN DOHERTY, EDITORS, The Global Enabling Trade Report Reducing Supply Chain Barriers ISBN-10: 92-95044-29-0, ISBN-13: 978-92-95044-29-6, Published by World Economic Forum: www.weforum.org, 2012
11. Kiriyaama, N., Trade and Innovation: Synthesis Report, OECD Trade Policy Working Papers, No.135,OECD Publishing.<http://dx.doi.org/10.1787/5k9gwprtbtxn-en>, 2012
12. Baza de date WITS: <http://wits.worldbank.org>
13. Baza de date statistice: www.statistica.md
14. WTO Home page: <http://www.wto.org>
15. UNCTAD Home page: <http://www.unctad.org>